

KUR'AN I FENOMEN VLASTI

Rifet ŠAHINOVIĆ

IPF Univerziteta u Bihaću

rifets@hotmail.com

SAŽETAK: Rad istražuje pojam vlasti (*mulk*) u svjetlu kur'anskog učenja, s posebnim osvrtom na ajete iz sure Alu 'Imran (26–27). Analizom klasičnih tefsirskih komentara i društvenog konteksta, rad pokazuje da vlast u islamskoj misli ima dvostruku dimenziju: teološku – koja potvrđuje Božiju apsolutnu moć, i etičku – koja od čovjeka traži odgovornost, umjerenost i bogobožnost. Posebna pažnja posvećena je kur'anskim pojmovima *ita'at* (pokornost) i *ulul-emr* (autoritet), koji se ne tumače kao slijepa poslušnost, nego kao svjesno i moralno utemeljeno prihvatanje autoriteta zasnovano na pravednosti i znanju. Rad zaključuje da je svaka ljudska vlast relativna i prolazna, a njena istinska legitimnost proizlazi iz služenja općem dobru i očuvanja Božanskog reda u društvu.

Ključne riječi: Kur'an, vlast (*mulk*), Božanska moć, moralni autoritet, odgovornost, *ita'at*, *ulul-emr*

Božija apsolutna vlast i moć

Reci: "Allahu moj! Koji svu vlast imaš! Ti vlast daješ kome hoćeš, a oduzimaš od koga Ti hoćeš! Ti uzvisuješ koga hoćeš, a unizuješ koga hoćeš! U Tvojim ruci je dobro! Ti, doista, nad svime imaš moć." Ti uvodiš noć u dan i uvodiš dan u noć! Živo izводиš iz mrtvog i mrtvo izводиš iz živog! Ti opskrbljuješ koga hoćeš, bez ikakva računa (Alu 'Imran, 26–27).

Prenosi se da je Allahov Poslanik, a.s., kada je osvojio Mekku, obećao svome ummetu vlast nad Perzijom i Rimom. Na to su licemjeri i jevreji rekli: "Kako to? Nemoguće! Otkud Muhammedu vlast nad Perzijancima i Rimljanima? Oni su moćniji i ugledniji od njega!" Tada je objavljen ovaj ajet (El-Bejdavi, 2000).

U ajetu se spominje Božija apsolutna vlast i moć kroz smjenu noći i dana, izvođenju živog iz mrtvog i mrtvog iz živog, te kroz opskrbu bez

računa, čime se potvrđuje da Onaj Koji ima moć nad tim veličanstvenim pojavama može, po istoj volji, dati vlast Arapima i oduzeti je Perzijancima, poniziti jedne, a uzvisiti druge.

Klasični komentari Kur'ana su bremeniti značenjima o navedenim kur'anskim ajetima. Komentatori poput El-Bejdavija kažu da riječ *vlast* (*mulk*) ovdje ima značenje svjetovne vlasti i moći, onako kako se to uobičajeno razumije u jeziku. Ta vlast obuhvata nekoliko oblika:

- *Obilje imetka i ugleda* – pod to spada posjedovanje dobara, imanja, stoke, usjeva i potomstva. Ipak, iskustvo pokazuje da mnogi razumni i vrijedni ljudi, uprkos velikom trudu, jedva nešto steknu, dok neki drugi stječu obilna bogatstva. Takva pojava jasno potvrđuje da je istinski davalac imetka samo Allah.
- *Ugled i položaj kod ljudi* – biti poštovan, imati autoritet i

biti prihvaćen – to su vrijednosti koje se ne mogu kupiti niti nametnuti. Mnogi vladari ulažu ogromna bogatstva kako bi stekli ugled, ali ih njihovi podanici u srcu preziru. Nasuprot tome, postoje ljudi bez imetka i položaja, a ipak uživaju duboko poštovanje i prirodan autoritet – jer im je Allah podario dostojanstvo i ljubav u srcima ljudi.

- *Sposobnost da se održi vlast i da se savlada neprijatelj* – to je, također, dar od Allaha. On daje moć, ugled i pobjedu kome hoće. Koliko je samo puta mala skupina, s Allahovom dozvolom, nadvladala mnogobrojnu vojsku (El-Bejdavi, 2000).

Isto tako se komentatori Kur'ana pitaju zašto se u ajetu spominje dobro, a ne i zlo? Zato što je govor u kontekstu dobra koje Allah daruje vjernicima, a koje su nevjernici osporavali. Osim

toga, sve što Allah čini – bilo da je naizgled korisno ili štetno – proizlazi iz Njegove mudrosti i koristi, pa je u krajnjem smislu sve dobro.

A kur'anska sintagma u ajetu – *bez računa* sadržava višeslojna značenja koja obuhvataju pojmove obilja, neograničenosti i skrivenog Božanskog plana. Komentatori Kur'ana (Er-Razi, n.d.) navode nekoliko značenja *Božije opskrbe bez ikakva računa*:

Prvo – *obilje* koje ukazuje na davanje koje nadilazi ljudsko poimanje: Allah daruje toliko da se to ne može prebrojati niti potpuno razumjeti. Takvo davanje nije samo kvantitativno, nego označava puninu blagodati koja izvire iz neiscrpnog izvora Božanske dobrote. Kur'an potvrđuje: *Allah daruje opskrbu kome hoće, bez mjere* (Alu 'Imran, 37).

Drugo – *bez uzroka i uzroka*, gdje se naglašava da Božije davanje ne zavisi od ljudskih zasluga, posrednika ili truda. Allah daje bez očekivanja i bez potrebe za uzvratom, što oslobađa čovjeka od iluzije samostalnog izvora dobra i podsjeća na potpunu ovisnost o Uzvišenom.

Treće – *Božanska mudrost* koja pokazuje da ni obilje ni uskraćivanje nisu slučajni, nego dio mudrog Božanskog plana. Allah daje ili uskraćuje s razlogom – radi ispitivanja, zahvalnosti ili poticanja strpljenja – uspostavljajući ravnotežu među ljudima. Er-Razi dalje ističe: "Kada vidiš da se rizik dijeli na nejednake načine, znaj da to nije bez razloga, već da iza toga stoji Onaj koji raspoređuje sve s mjerom, ali bez da je iko Njemu mjerilo" (Er-Razi, n.d.).

Prema tome, ova sintagma *bez računa* tako postaje završni akord teološkog sklada prethodnog ajeta, gdje Uzvišeni Allah:

- *daje vlast kome hoće* – jer On je izvor moći i društvene nadmoći;
- *oduzima vlast kome hoće* – jer On ruši oholost i lažnu moć;
- *uzvisuje i ponižava* – jer On upravlja čašću i poniženjem;
- *uvodi noć u dan i dan u noć* – jer On uređuje kosmički poredak;
- *izvodi živo iz mrtvog i mrtvo iz živog* – duhovno i fizički;
- i na kraju – *opskrbljuje koga hoće bez računa* – jer On raspoređuje sve dobro i sve blagodati.

Na taj način, spomenuti kur'anski ajeti pružaju harmoničan prikaz Božanske vlasti koja obuhvata sve sfere postojanja: *kosmos* (noć i dan), *život* (živo i mrtvo), *društvo* (vlast i poniženje) i *pojedince* (rizik i blagodat).

Kur'anska poruka za današnjeg čovjeka

U navedenim ajetima sure Alu 'Imran (26 i 27) uspostavlja se snažna tekstualna i semantička korelacija između Božije apsolutne vlasti (*mulk*) i zakonitosti života i smrti, svjetlosti i tame, rađanja i nestajanja. Prvi ajet naglašava da je vlast isključivo Božiji posjed i da se ona daje i oduzima prema Njegovoj volji, dok drugi ajet opisuje dinamičku smjenu prirodnih pojava kao vidljivu metaforu iste istine: ono što se dešava u kosmosu odražava se i u društvenim odnosima.

Glagol *neze'a* – *iščupati, lišiti* dodatno naglašava dramsku dimenziju promjene vlasti – pokazuje da se vlast ne gubi blagim prijelazom, već činom Božanske intervencije koja čovjeka lišava moći, kako fizičke tako i moralne. Time se uspostavlja paralela između kosmičkog poretka i društveno-etičkog zakona: kao što se noć i dan neprestano smjenjuju, tako se i vlast i moć izmjenjuju među ljudima po Božijem određenju.

U toj korelaciji Kur'an potvrđuje da svaka promjena, bilo u prirodi ili društvu, jeste manifestacija Božanske volje i mudrosti. Vlast je, dakle, prolazna kategorija, dok su pravednost, moral i pokornost Uzvišenom Bogu trajne vrijednosti koje određuju smisao i svrhu vlasti.

Dakle, Kur'an skreće pažnju čovjeku na činjenicu da je Uzvišeni Allah apsolutni posjednik vlasti. U Njegovoj je moći da vlast daje kome

hoće i da je oduzima od koga hoće. Time Kur'an jasno upozorava čovjeka da je svaka vlast koju on ima na Zemlji tek privid, u suštini prolazna i relativna u odnosu na Božiju moć. U osnovi, ljudska vlast nije izraz samostalnosti, nego povjerena odgovornost kojom se ispituje čovjekova pravednost i moralna zrelost.

Da bi osvijestio tu istinu u ljudskim životima na Zemlji, Kur'an navodi upečatljive primjere iz prirode i života – poput smjene dana i noći te činjenice da Allah *izvodi živo iz mrtvog i mrtvo iz živog*. Zašto su ovi primjeri važni? Zato što posjedovanje moći često zaslijepljuje čovjeka, dok ga životne ugodnosti vlasti i moći na Zemlji počesto zavaravaju do te mjere da zaboravlja na smrt kao neizbježnu istinu. Pri tome, Kur'an podsjeća da ljudi nisu vlasnici života, iako se često ponašaju kao da jesu. Da je čovjek zaista gospodar života, pa smrti ne bi bilo na Zemlji – a smrt je ipak svakodnevna stvarnost koju niko ne može izbjeći. Da majka ima vlast nad životom, sigurno bi zaustavila smrt svoga djeteta dok još umire u njenom naručju. Ovaj posljednji primjer sam po sebi dovoljno snažno govori o ljudskoj nemoći pred Božijom apsolutnom voljom.

A čovjek radi kao da će vječno živjeti i ponaša se kao da ima neprolaznu vlast na Zemlji: *Ali šejtan mu počeo bajati i govoriti: "O Ademe, hoćeš li da ti pokažem drvo besmrtnosti i vlast (carstvo) koje neće nestati?" I njih dvojice pojedoh s njega i ukazao im se stidna mjesta njihova, pa počeo po njima lišće džennetsko stavljati – tako Adem nije Gospodara svoga poslušao i s puta je skrenuo* (Ta-Ha, 120).

Vidimo da je vlast jedna od kušnji¹ kojom je šejtan zaveo prvog čovjeka

kroz želju za strašću, imetkom i vlašću – a vlast je, od svega toga, najopasnija. Oni koji imaju najviše bogatstva često ga troše kako bi došli do moći, tražeći u njoj samopotvrđivanje i uzdizanje vlastitog ega, što predstavlja suštinu duhovne oholosti i prikrivenog širka. Zato je Poslanik, a.s., rekao da se vlast treba davati onima koji od nje bježe, jer upravo takvi razumiju njenu težinu, odgovornost i prolaznost.

¹ Vlast je od najopasnijih grijeha, ili bolje rečeno najizazovnijih duhovni ispit, jer u sebi nosi skriveni oblik širka – zaborav da vlast pripada samo Allahu. Vlast čovjeku lahko može dati osjećaj moći, nadmoći i samodostatnosti; ljudi mu se klanjaju, dodvoravaju mu se, a on stječe mogućnost da raspolaže imetkom, čak i životima drugih. Upravo zato je Poslanik, a.s., upozorio da će šejtan ljude najviše zavoditi

Adema, a.s., uljepšavajući mu je i nagovarajući ga da pojede plod sa zabranjenog drveta – da bi tako stekao ono što mu je šejtan prikazao kao besmrtnost i neprolaznu vlast. Vrlo je poučno ovo kur'ansko upozorenje: prvi čovjek na Zemlji zaveden je upravo šejtanovim obećanjem vječnosti i vladanja.

Ništa se, zapravo, bitno nije promijenilo od Adema, a.s., do danas. Dovoljno je pogledati savremenog čovjeka: kada gradi kuću, koja mu je tek nužno utočište, on je gradi kao da će u njoj vječno živjeti – kao da traga za besmrtnošću. Isto tako, gotovo svaki čovjek teži nekoj vrsti vlasti, makar da bude *muhtar* u selu; želi da se pita za nešto, da upravlja drugima. Želja za vječnošću i neprolaznom vlašću duboko su usađene u ljudsku prirodu – to su iskonske težnje čovjeka. Sve ovo svakodnevno gledamo u našim okruženjima.

Vratimo se ajetima s početka ovog kazivanja. Koje poruke oni nose za današnjeg čovjeka? Čovjek se često ponaša kao da je u njegovoj nadležnosti da daje i oduzima vlast, kao da životi drugih ljudi ovise o njegovoj volji. Međutim, Kur'an iznova podsjećá da je Allah jedini Gospodar svake vlasti: On daruje vlast kome hoće, a oduzima je od koga hoće; On produžava noć skraćujući dan i skraćuje dan produžujući noć; On izvodi živo iz mrtvog, a mrtvo iz živog.

Dubljim promišljanjem o ovim ajetima, koji tematiziraju fenomen vlasti, jasno se uočava njihova poruka: kao što čovjek nije gospodar života – najveće dragocjenosti koja mu je darovana – niti ima moć da mijenja prirodne zakone smjene dana i noći, isto tako on nije ni apsolutni posjednik vlasti na Zemlji. Svaka vlast je prolazna i uvjetovana Božijom voljom, a istinska moć pripada samo Njemu. Eto kako Kur'an posvješćuje i urazumljuje tu iskonsku ljudsku težnju za vlašću. Na posredan, ali vrlo jasan način, čovjek se upozorava da je vlast na Zemlji tek iluzija koja često zavarava mnoge ljude. Zavarava one koji su na vlasti, one koji se bore da dođu do nje, čak i one nad kojima se vlada.

Može li ove kur'anske aksiome današnji čovjek razumjeti kad se sve vrti oko vlasti i moći, to je sasvim drugo pitanje. Je li vlast na Zemlji izvor moći, privilegija i sl. na ovome svijetu? Naravno. Žude li ljudi za vlašću na svim razinama? Itekako. Postoje li situacije kada je bolje imati vlast nego je nemati? Kako da ne. Sve to stoji u realnim životnim situacijama, ali Kur'an govori o nečemu drugom – apsolutno *protiv* relativnog.

Kur'anski tekst ovdje nije gromoglasan u poruci da čovjek ne treba težiti vlasti. Naprotiv, Kur'an ne negira ljudsku potrebu za društvenim utjecajem i odgovornošću, već usmjerava pažnju na karakter i moral onih koji se uzdignu na pijedestal vlasti. Jasno upozorava da je Stvoritelj svjetova apsolutni Vlasnik svega što postoji; čovjek nema vlast nad životom niti nad prirodnim procesima, pa stoga ne može posjedovati ni apsolutnu vlast u međuljudskim odnosima.

Primjeri iz historije pokazuju da je svaka vlast na Zemlji, od prvog čovjeka do danas, završila na isti način – oduzimanjem vlasti i moći, bilo smrću ili smjenom. Ne postoji treći ishod. Zar to čovjek ne vidi? Zar o tome ne promišlja? Vlast je prolazna – kao i sam život.

Oni koji obnašaju vlast

Kako bismo dublje razumjeli fenomen vlasti, potrebno je imati na umu nekoliko temeljnih činjenica. Prvo, svako ljudsko biće posjeduje određeni oblik vlasti ili moći nad nekim ili nečim – bilo da je riječ o glavi porodice, rukovodiocu firme, direktoru institucije, predsjedniku države ili vlasniku imovine. Drugo, suština svakog oblika vlasti ogleda se u pitanju: Da li onaj koji upravlja drugima to čini radi njihove dobrobiti ili prvenstveno radi vlastitog interesa? Treće, kao što ne možemo tvrditi da nas vlast ne dotiče u svakodnevnom životu, tako isto moramo biti svjesni odgovornosti koju ona nosi i pristupati svakom obliku vlasti razumno, pravedno i s dubokim osjećajem odgovornosti.

Ovi aspekti vlasti jasno su istaknuti na brojnim kur'anskim stranicama. Ovdje je bitno zadržati pažnju na nekoliko momenata.

Prvi moment: Još jednom ukazujemo na činjenicu – Kur'an opominje da jedino Allah posjeduje apsolutnu moć. Prema tome, čovjek ne može vladati na način da upravlja životom drugog čovjeka, jer kao što Allah daje život, tako On daje i vlast. Kao što je čovjek mogao ostati bez života, tj. nikada ne biti rođen, tako isto mogao je ostati i bez ikakvog oblika vlasti na Zemlji. E, upravo ta svijest bitno mijenja čovjekov pogled na vlast i čini ga poniznijim, pravednijim i svjesnijim svoje uloge.

Drugi moment: Kao što u prirodi postoji zakonita smjena dana i noći, tako i u društvenim odnosima postoji Božanski poredak – u kojem jedni ljudi, po Božijoj volji, imaju određenu vlast nad drugima. To je Božija zakonitost na Zemlji. Stoga, ta vlast ne smije prerasti u ugnjetavanje, bespravno oduzimanje prava ili činjenje nepravde. Ljudi su emanet onima koji su na vlasti, a odgovornost za taj emanet mjeri se stepenom pravednosti i bogobojažnosti u njegovom izvršavanju. Kur'an nije izostavio ni one koji teže da dođu do vlasti. Oni koji kritiziraju sve i svakoga da bi se bolje pozicionirali na ljestvici vlasti, bit će prokazani u svojim nastojanjima. Svako ko misli i govori da je zapostavljen, ponižen, da može/umije bolje raditi od aktuelnih mandatará na nekim pozicijama, imat će mogućnost da to pokaže, Allah će mu pružiti priliku da se dokaže, tj. prokaže. Podsjetimo se ovdje na vrlo poučno kur'ansko kazivanje o Musau, a.s., kojem se narod žalio na svoj nepovoljan položaj pa im je on odgovorio: "*Možda će vaš Gospodar vašeg neprijatelja uništiti i vas zastupnicima [halifama / vladarima] Svojim učiniti, a onda pratiti šta ćete vi raditi*" (El-A'raf, 129).

Nažalost, danas gledamo poziciju i opoziciju u stalnoj borbi ko će biti na tronu. Pri tome se služe svim sredstvima, dozvoljenim i nedozvoljenim. Zadatak pozicije jeste da pravedno

upravlja zajednicom i ostvaruje opće dobro u skladu s povjerenim emanetom vlasti, dok je zadatak opozicije da savjesno nadzire vlast, ukazuje na propuste i podsjeća je na moralnu i pravnu odgovornost. Time se uspostavlja ravnoteža između moći i odgovornosti kao temelj stabilnog i pravednog poretka. Kur'an na svojim stranicama prikazuje i one koji nisu podlegli čarima vlasti i moći, kao i one koji su spremni posegnuti za svim sredstvima, pa i za manipulativnim govorom i propagandom, samo da bi se domogli vlasti ili ostali pod skutima moćnika. Takvih kur'anskih upozorenja ima nekoliko, naprimjer: *I kad on pred Sulejmana izađe, ovaj mu reče: "Zar da blagom mene pridobijete? Ono što je Allah meni dao bolje je od onoga što je dao vama. Vi se onome što vam se daruje radujete!" Vрати se njima! Mi ćemo im dovesti vojske kojima se neće moći oduprijeti i istjerat ćemo ih iz Sabe ponižene i pokorene* (En-Neml, 36 i 37).

Vrlo je zanimljiv komentar navedenih ajeta gdje Sulejman, a.s., kao čovjek koji ima vlast ne podliježe izazovima moći. Sulejman, a.s., nije ni pogledao dar koji mu je poslala kraljica Belkisa, niti ga je taj dar uopće zanimao. Odbio ga je s prijekorom, rekavši: "Zar da blagom mene pridobijete?"² – što znači: Zar da me potkupite imetkom kako bih vas ostavio u vašem nevjerstvu i s vašim

vladarima? Potom je dodao: "Ono što je Allah meni dao bolje je od onoga što je dao vama" – misleći na vlast, bogatstvo i vojsku koje mu je Allah darovao, a koje nadmašuju svjetovna dobra koja su oni posjedovali. Kur'an ovdje ističe razliku između onih koji se raduju materijalnim darovima i onih čije je srce ispunjeno sviješću o Božijim blagodatima. Sulejman, a.s., pokazuje da je istinska vrijednost u pokornosti Allahu, a ne u gomilanju imetka. Zato je jasno poručio da od njih neće prihvatiti ništa osim prihvatanja islama – ili, u protivnom, slijedi sukob.

Ibn Kesir u svom *Tefsiru* prenosi predanje od Ibn Abbasa, r.a., da je Sulejman, a.s., naredio šejtanima da mu sagrade hiljadu dvoraca od zlata i srebra. Kada su izaslanici Belkise to vidjeli, rekli su: "Šta će njemu naši pokloni pored ovoga?"

Manipulativni govor

U kontekstu vlasti želimo ukazati na fenomen promjenjivosti, nestabilnosti, skrivenih namjera i zavodljivosti svih koji su u doticaju s vlašću. Čovjek koji je posjedovao znanje iz Knjige³ je prenio prijesto kraljice od Sabe Sulejmanu, a.s., a ona vlastiti prijesto nije prepoznala, štaviše zadigla je haljinu pri ulasku u dvoranu misleći da je u njoj duboka voda.⁴ Kada joj je pokazano da je to njen

prijesto i kada joj je rečeno da je dvorana popločana uglačanim staklom, shvatila je da stvari nisu uvijek onakve kakvim se na prvi pogled čine te je zdušno prihvatila islam.

Kada je posrijedi vlast i vladanje u ovome kontekstu, treba znati da nisu stvari kod onih koji obnašaju vlast onakve kakve se čine na prvi pogled. Mudrost, karakter i sposobnost neke osobe se vrlo često p(r)okaže tek kada počne obnašati određenu (javnu) funkciju. Zato ljudski narativi prije dobivanja vlasti imaju minimalnu težinu, to su obično samo floskule. Na sve ovo nam Allah, dž.š., ukazuje kroz tri ajeta jasnog značenja: *Ima ljudi čije te riječi o životu na ovom svijetu oduševljavaju i koji se pozivaju na Allaha kao svjedoka za ono što je u srcima njihovim, a najljući su protivnici. Čim se neki od njih dočepa položaja, nastoji da napravi na Zemlji nered, ništeći usjeve i stoku. A Allah ne voli nered! A kada mu se rekne: "Boj se Allaha!" – on onda iz inata griješi. Njemu je dosta Džehennem, a on je, doista, grozno boravište* (El-Bekare, 204–206).

U ajetu se spominju riječi koje, na prvi pogled, oduševljavaju – govor koji zadivljuje, ali je u svojoj suštini varljiv: propagandni govor, govor prevare i obmane. Oni koji se njime služe nastoje pridobiti ljude da misle i djeluju u skladu s njihovim interesima i željama. Međutim, kada takvi ljudi dođu do

² Primjer mita i korupcije u vlasti prisutan je kroz cijelu ljudsku historiju, a Kur'an jasno ukazuje da je to jedna od najvećih prijetnji društvenoj pravdi i Božijem poretku na Zemlji. Ovaj dio ajeta upozorava upravo na tu pojavu i pokazuje kako se prema njoj treba odnositi. Mito i korupcija nastaju kada čovjek zaboravi da vlast pripada samo Allahu, te počne njome trgovati, koristeći je za lične interese umjesto za opće dobro. Kur'an u više navrata podsjeća da su takvi postupci znak moralnog sljepila i izopačenosti srca, jer onaj ko uzima ili daje mito zapravo pokušava izigrati Božiju pravdu. Odgovor na to, prema Kur'anu, nije samo osuda, nego povratak pravednosti, bogobožnosti i odgovornosti – svjesnost da je vlast emanet, a ne privilegija. Vjernik treba

odbaciti svaku vrstu nepravde, a korupcija razara povjerenje, stvara nejednakost, nepravdu i udaljava zajednicu od Božijeg zadovoljstva i blagoslova.

³ Radi se o čovjeku kojem je dato znanje iz Knjige – učeniku Sulejmana, a.s. – o kojem Kur'an kaže: "Reče onaj kod kojeg je znanje iz Knjige: 'Ja ću ti ga donijeti prije nego što ti se vrati treptaj tvoj.' Pa pošto ga (Sulejman) vidje kod sebe postavljenog, reče: 'Ovo je iz blagodati Gospodara mog, da bi me iskušao – zahvaljujem li ili sam nezahvalan. A ko zahvaljuje, zahvaljuje za dušu svoju; a ko nezahvalan bude – a Gospodar moj je Neovisni, Plemeniti'" (En-Neml, 40).

⁴ Kraljica od Sabe, kada je ušla i vidjela svoj prijesto pred sobom, bila je zatečena i zbunjena onim što vidi. Kur'an taj trenutak opisuje riječima: "Pa kad joj bi

rečeno: 'Uđi u dvorac!' – a kad ga vidje, pomisli da je to voda, pa podiže skute svoje. Reče (Sulejman): 'To je dvorac uglačan od stakla.' Reče: 'Gospodaru moj, zaista sam bila nepravedna prema sebi, a sada se, sa Sulejmanom, predajem Allahu, Gospodaru svjetova'" (En-Neml, 44). A nešto ranije, kada je vidjela prijesto, Kur'an navodi: "A kad joj bi rečeno: 'Je li ovakav tvoj prijesto?' Ona reče: 'Kao da je on'" (En-Neml, 42). Izraz *ke ennehu huve* (كَأَنَّهُ هُوَ) znači "kao da je on", što otkriva njenu unutarnju zbunjenost – ona prepoznaje da je to njen prijesto, ali istovremeno zna da je nemoguće da se fizički prenese s tako velike udaljenosti u tako kratkom vremenu. Tako se u njoj javlja sukob između percepcije i razuma: oči joj potvrđuju jedno, dok joj razum govori drugo.

vlasti, udaraju na najosjetljivije društvene odnose, narušavaju poredak, uništavaju hranu i razaraju potomstvo, kako Kur'an kaže. Na taj način unose nered (*fesad*) među ljude putem privlačnog, ali omanjujućeg govora.

Kao što se drvo trenjem zapali, tako i društveni odnosi, kada se njima neprestano manipulira, bivaju zapaljeni i razaraju se iznutra. Kao što trenje drveta stvara vatru, tako i trenje među ljudskim odnosima može izazvati razdor i nered. E, to je cilj manipulativnog govora. Propagandni govor u svojoj suštini ima ideološku funkciju, on traje dok se ne dovedu u pitanje temeljne egzistencijalne vrijednosti poput hrane i porodice. Zanimljivo je da se u ajetu koristi izraz *a kada se dočepaju vlasti*, što može značiti da čim takvi ljudi okrenu leđa narodu, njihov dotadašnji *zadivljujući govor* gubi svaku vrijednost i pretvara se u puku retoričku iluziju – mrtvo slovo na papiru.

Zato Kur'an nadalje kaže: *Allah vam naređuje da odgovorne poslove onima koji su dostojni povjeravate, a kada sudite da pravedno sudite* (En-Nisa', 58). Dakle, vlast se povjerava onima koji posjeduju moralne i profesionalne kvalitete za njeno obnašanje. Svaki oblik vlasti treba biti povjeren onima koji su najbolji među nama, jer zajednica ili organizacija koju ne predvode najbolji – bilo da je riječ o džematu, mjesnoj zajednici ili gradu – nema budućnosti.

Fenomen vlasti u društvu može se slikovito prikazati kroz metaforu broda i kapetana. Ako kormilo broda povjerimo neiskusnom, sebičnom ili moralno posrnutom čovjeku, brod će, ma koliko more bilo mirno, prije ili kasnije zalutati i nasukati se. Isto se događa i u društvu kada vlast preuzmu oni koji nemaju moralne i stručne kvalitete, tada nestaje reda, povjerenja

i perspektive zajednice. Samo onaj ko posjeduje znanje, odgovornost i iskrenu brigu za ljude može zajednicu usmjeriti ka sigurnosti i napretku. Vlast, dakle, nije privilegija, to je emanat povjerenja i moralne obaveze.

Zato je Poslanik, a.s., s posebnom pažnjom birao kome će povjeriti vlast – kako zbog samog nosioca vlasti, tako i zbog ljudi kojima on vlada. Zbog njega, jer emanet vlasti može čovjeka slomiti ako ga ne nosi s odgovornošću i sviješću o Bogu, a zbog zajednice, jer narod pod takvim vođstvom ne može napredovati. Velikani su s pravom kazali da je svaka institucija sjena onoga ko je vodi. Upravo zato je presudno ko stoji na njenom čelu budući da vladar oko sebe okuplja ljude koji s njim dijele iste vrijednosti i osobine. Ako je on pošten i pravedan, takvi će biti i oni oko njega. Ako je pokvaren i sebičan, i njegovo će okruženje poprimiti iste crte. Mudraci su to sažeto izrazili riječima: "Kada konja uvedete na dvor, neće konj postati mudrac – nego će dvor postati konjušnica."

Od Ebu Zerra, r.a., prenosi se da je rekao: "O Allahov Poslaniče, zar me nećeš postaviti za namjesnika?" Poslanik, a.s., tapšajući ga po ramenima, odgovori: "O Ebu Zerre, ti si slab, a vlast je povjerenje (emanet). Na Sudnjem danu će biti uzrok žaljenja i poniženja, osim onome ko je preuzeo odgovornost s pravom i ispunio obaveze" (Muslim, 4473).

Ovaj hadis jasno ukazuje na ozbiljnost i odgovornost koju vlast nosi, te na opasnost da ona bude uzrok nesreće ako se ne obnaša ispravno. Na posljetku je važno istaći i ovo: Postoje tri velike ljudske opsesije – alkohol, blud i vlast. Od prve dvije čovjek se može nekako izliječiti, odreći se tih poroka i suzdržati od njih. Međutim, od želje za vlašću i svih njenih

benefita gotovo je nemoguće osloboditi se, što svakodnevno potvrđuje životno iskustvo.

Pokornost Bogu, Poslaniku, a.s., i ljudskim autoritetima

O vjernici! Pokoravajte se Allahu, i pokoravajte se Poslaniku, i onim vašim ljudima koji vam zapovijedaju! Ako se u nečemu ne slažete, to Allahu i Poslaniku prepustite ako u Allaha i u onaj svijet vjerujete! Tako vam je bolje, a i posljedice su ljepše (En-Nisa', 59).

Šta znači pokornost (*ita'at*) i onim vašim ljudima koji vam zapovijedaju?! Kako razumijevati kur'anske riječi *ita'at* i *ulul-emr*? U Kur'anu postoje riječi čije je značenje toliko slojevito da ih je teško precizno prenijeti na drugi jezik bez gubitka njihove semantičke dubine. Jedan od takvih izraza jeste riječ '*abd*', koju su bosanski prevodioci najčešće prevodili kao *rob*. Međutim, u bosanskom jeziku riječ *rob* podrazumijeva stanje prisilnog potčinjenja i lišenosti slobode, što ne odgovara kur'anskom značenju termina '*abd*'. Kad musliman izgovara šehadet i svjedoči da je Muhammed, a.s., "Allahov rob i Njegov poslanik" ('*abduhu ve resūluhu*'), time ne potvrđuje ropstvo u sociološkom ili pravnom smislu, nego izražava stanje potpune, svjesne i slobodne predanosti Bogu. U teološkom smislu, pojam '*abd*' označava čovjeka koji svoju istinsku slobodu ostvaruje kroz svjesnu pokornost Božanskoj volji, jer sloboda u islamu ne znači odsustvo obaveze, već odgovorno življenje u skladu s božanskim poretom (El-Isfahani, 1997).

Shodno tome, u savremenom bosanskom jeziku izraz '*abduhu*' može se opisno prevesti kao *onaj koji je u ibadetu*, u svjesnoj i slobodnoj predanosti Bogu. Takvo razumijevanje pojma '*abd*' u potpunosti je usklađeno

⁵ Mnogi prevode arapsku riječ '*abd*' kao sluga, e u tom slučaju je preciznije zadržati pojam *rob*. Ako znamo da je Allah ne samo *Malik* – Vladar, nego i *Rab* – Vlasnik, onda to implicira da mi zapravo nemamo ništa svoje, jer je sve u Božijoj vlasti. Takvo stanje više

odgovara konceptu roba nego sluge: rob nema ništa svoje, njegov život, imovina i porodica su u potpunom vlasništvu njegovog gospodara, koji može sve uzeti ili dati prema svojoj volji. Ovu suštinu potvrđuje i ajet: *Reci: "Zaista su moj namaz, moji obredi, moj život i*

moja smrt – sve Allahovo; On je vlasnik svega i nisam od mušrika." Dakle, smatramo se potpuno u Božijoj vlasti i pod Njegovom kontrolom, svjesni da je život u potpunosti Allahov dar i odgovornost, a ne naša samostalna imovina ili izbor.

s islamskom teološkom i antropološkom misli, prema kojoj je čovjek pozvan na slobodno služenje i moralno odgovorno djelovanje, a ne na pasivnu poslušnost. Sličan prevodilački problem javlja se i s kur'anskim pojmom *ita'at*, koji označava podvržavanje Božijim propisima i moralnim načelima. Imenica *ita'atun* obuhvata značenja poput *poslušnosti*, *uskladenosti*, *pokornosti*, *predanosti*, *odanosti* i *pobožnog djela*. Dakle, riječ je o pojmu koji ne upućuje na slijepu ili mehaničku poslušnost, nego na svjesnu, racionalnu i moralno utemeljenu predanost, koja uključuje sve spoznajne i voljne kapacitete čovjeka. U tom kontekstu, pojam pokornosti u Kur'anu ne označava slijepo podvržavanje, već razumnu, svjesnu i etički utemeljenu poslušnost.⁶ Stoga, pokornost *ulul-emru* (predstavnicima koji zapovjedaju) ima značenje samo ako je u skladu s istinom, pravdom i moralnim principima (Er-Razi, n.d.). Kur'an ne poznaje koncepciju pokornosti zasnovane na strahu, prisili ili podaništvu. Naprotiv, *ita'at* je izraz povjerenja, razumijevanja i unutrašnjeg priznanja autoriteta koji proistječe iz znanja, mudrosti i moralne uzvišenosti. Zato je u islamskom učenju poslušnost bilo kojem predstavniku vlasti uvijek uvjetovana pravednošću i etičkim legitimitetom, što potvrđuje i hadis: "Nema pokornosti stvorenju u neposlušnosti Stvoritelju" (Ahmed, *Musned*, 1098).

Na taj način, islam ne propisuje slijepo pokoravanje predstavnicima vlasti ili zajednice, nego afirmira model svjesne, etički utemeljene pokornosti, u kojem vjernik prepoznaje Božanski poredak kroz pravedno, moralno i odgovorno djelovanje. Samo takav *ita'at* ima duhovnu vrijednost i vodi ka istinskom miru, društvenoj stabilnosti i moralnoj izvrsnosti.

U ajetu se imperativno naređuje: *O vjernici! Pokoravajte se Allahu, i pokoravajte se Poslaniku, i onim vašim ljudima*. Vjernici moraju biti u *ita'atu* Bogu, Poslaniku i ulul-emru.

Kada je riječ o pokornosti predstavnicima, potrebno je napraviti nekoliko razlika i pojašnjenja.

Razlika u vrstama pokornosti

Ita'at prema Allahu i Poslaniku, a.s., razlikuje se od *ita'ata* prema ljudskim predstavnicima. Zanimljivo je primijetiti u ajetu da glagol *pokoravanje* nije ponavljen za ulul-emr. Muslimani ponekad pogrešno interpretiraju vjerske postulate kao zahtjev za bespogovornom poslušnošću i pokornošću prema svakome i svim sistemima. Međutim, bespogovorna pokornost pripada isključivo Uzvišenom Bogu i Njegovom Poslaniku. Poslušnost ljudskim autoritetima uvijek je uvjetovana etikom i zakonima Božijim.

Ko spada u kategoriju ulul-emr?

Klasična ulema se razlikuje u mišljenju o tome ko je *ulul-emr* – da li su to vlastodršci, naučnici, fakihli ili određene zajednice? Bosanski prevodi kur'anske sintagme *ve ulil-emr minkum* variraju: *i predstavnicima svojim* (Korkut), *i onima vašim ljudima koji vam zapovijedaju* (Karić), *i nadležnim između vas* (Mehanović), *i onima između vas kojima je povjerenja vlast* (Asad). Samo Asad prevodi *ita'at* kao poslušnost, dok ostali koriste termin *pokornost*. Ovdje smo skloniji da *ulul-emr* prevodimo imenicom *autoriteti* (Duraković).

Mogućnosti neslaganja

U ajetu se navodi: *...ako se budete razilazili, obratite se Allahu i Poslaniku...*

Božije naredbe, pri čemu je pokoravanje ulul-emru u stvarnosti pokoravanje Allahu, pod uvjetom da je ulul-emr istinski vjerodostojan. Kur'an ističe da su oni koji su se zakleli na vjernost Poslaniku ustvari zakleli Allahu, jer je Allahova Ruka bila iznad njihovih ruku, naglašavajući Božiju

Ovo implicira da postoji prostor za neslaganje i da bespogovorna poslušnost nije propisana u svim situacijama.

Granice poslušnosti

Predanja naglašavaju da nema poslušnosti nikome u onome što vodi u neposlušnost Allahu i Poslaniku. Poslušnost ljudskim autoritetima nije apsolutna i uvjetovana je poštovanjem Božijeg zakona i etičkih normi. Uloga ljudskih sistema i vlasti je da omoguće slobodu, vrednote i dobrobit zajednice. Autoriteti i predstavnici zaslužuju poslušnost samo ako djeluju u skladu s ovim principima. Kao primjer možemo uzeti odnos prema roditeljima – poslušnost se ne prekida dok ne vodi u zlo, a iskazana velikodušnost i poštovanje ostaju. Na isti način se može razumjeti odnos prema ulul-emr: Pokornost je uvjetovana moralnošću, etikom i zakonitošću njihovih postupaka.

Vlast vs. autoritet

U pokušaju razumijevanja smisla ajeta s početka ovog kazivanja, nužno je imati na umu najmanje dvije temeljne činjenice:

Prva, kur'anski tekst karakterizira otvorenost koja omogućava njegovu kontekstualizaciju u različitim društvenim i historijskim okolnostima. Ta otvorenost proistječe iz same svrhe Kur'ana – da bude društveno relevantan, dinamičan i primjenjiv u svim vremenima, unatoč promjenama koje vrijeme donosi. Jedna od njegovih temeljnih težnji jeste univerzalnost, koja ga čini trajnom, neprolaznom i svevremenom vrijednošću.

Druga, Božanska mudrost uspostavila je hijerarhiju autoriteta – Allah, Poslanik i *ulul-emr* – ne uključujući nužno vladare ili vlastodršce koji krše

nadmoć i odgovornost u vođenju zajednice. Ova tematika zahtijeva razumijevanje koncepta *emra* i spoznaju granica ljudskog znanja, što je ključ za pravilno prakticiranje poslušnosti i vjere. Ko su posjednici *emra* (ulul-emr)? Kur'an za *ruh* kaže da je od Božijeg *emra* (*min emri Rabbi*).

⁶ Ovdje je riječ o svjetovnoj vlasti. Kada je posrijedi duhovna vlast – za one koji posjeduju znanje i svijest, pokoravanje ulul-emru razumije se kroz spoznaju Božije volje; za većinu koja ga nema, obaveza je slijepo slijeđenje onoga što se ne zna. Suština vjere i pokoravanja leži u prihvatanju

etičke norme, čime se čuva integritet i moralna konzistentnost samog teksta. Stoga je opravdano *ulul-emr* prevoditi kao *autoriteti* – osobe čija riječ i postupci odražavaju moralnu i stručnu legitimnost, a ne puku moć ili prisilu (Duraković, 2023:250).

Kur'anska sintagma *ulul-emr* ima višeslojno i otvoreno značenje koje omogućava raznovrsna, ali komplementarna tumačenja. Ona se može razumijevati i kao *zapovjednici*, no to ne znači nužno da su u pitanju vladari ili nosioci formalne moći. Prije svega, riječ je o osobama čija kompetencija, mudrost i etički integritet opravdavaju njihovo vođenje i savjetovanje zajednice. Vladar, dakle, nije uvijek autoritet. Da je Uzvišeni Bog htio ukazati isključivo na političku vlast, upotrijebio bi izraze poput *malik* ili *sultan*.

Važno je ovdje ukazati na doslovno značenje sintagme *ulul-emr*, koju su bosanski prevodioci različito prevodili i interpretirali. Riječ *emr* u arapskom jeziku označava *zapovijest*, ali i *bit* ili *suštinu* nečega. U tom smislu, *ulul-emr* se odnosi na one koji su ovladali stvarima i suštinama, tj. na pojedince koji posjeduju sposobnost ispravnog razumijevanja stvarnosti i donošenja pravednih odluka. To su autoriteti koji zaslužuju da se slijede.

Ako *ulul-emr* prevedemo kao *autoriteti*, jasno se uviđa da se sintagma ne odnosi nužno na vladare ili predstavnike političke vlasti, kako su to neki prevodi sugerirali. Vlast djeluje

kroz zakone i mehanizme prinude, dok autoritet, u kur'anskom smislu, počiva na povjerenju, kompetenciji i moralnom ugledu. Drugim riječima, autoritet ne proizlazi iz funkcije ili sile, već iz zasluženog poštovanja i dosljednosti u dobru.⁷

Nadalje, Kur'an govori o nužnosti pokoravanja Bogu, Poslaniku i *ulul-emru*, jasno je da se sintagma kreće u horizontu pobožnosti, etičnosti i ispravnog razumijevanja Božijeg zakona. U ajetu je prisutna gradacija u zapovijesti pokornosti: Uzvišeni Bog – Poslanik – *ulul-emr*. Time se implicira da *ulul-emr* nisu nužno politički vladari, nego autoriteti u etičkom i stručnom smislu, čije riječi imaju težinu zbog njihove moralne i intelektualne dosljednosti.

Ovi autoriteti mogu biti učenjaci, stručnjaci i odgovorni pojedinci koji slijede Božije i Poslanikove upute. Međutim, naglasak je koliko na znanju, toliko i na etici. U islamskoj perspektivi, znanje bez moralnosti gubi svoju legitimnost – svaka nauka ili vještina postaje autoritet tek onda kada je prožeta etičkim načelima i odgovornošću prema zajednici. Ovakvo razumijevanje ima važnu teološku i društvenu dimenziju. Prvo, ono razbija pogrešnu percepciju prisutnu u nekim muslimanskim društvima, prema kojoj se vjernici fatalistički povinuju svakoj vlasti. Povijest jasno pokazuje da su brojni vladari bili skloni nepravdi, represiji i gušenju ljudskih prava. Teško je zamisliti da Uzvišeni Bog

naređuje pokornost takvima. Autoritet pojedinca ne proizlazi iz formalne pozicije, nego iz moralne i intelektualne legitimnosti. Drugo, otvorenost kur'anskog diskursa treba razumjeti kroz prizmu univerzalnih vrijednosti koje Kur'an promovira. Na brojnim mjestima on odlučno osuđuje *zulm* – nepravdu, nasilje i zloupotrebu moći. Stoga vjernik nije dužan pokoravati se vlasti koja promiče *zulm*; naprotiv, njegova je moralna obaveza da se takvom ponašanju suprotstavi. Vjernička pozicija, u tom smislu, nije podanička ni pasivna, već aktivistička i etička – usklađena s Božanskim principima pravednosti i istine.

Zaključak

Kur'an poima vlast kao povjereni emanet, a ne kao trajno ljudsko pravo. Apsolutna vlast pripada isključivo Uzvišenom Allahu, dok je svaka ljudska moć relativna, prolazna i podložna moralnoj odgovornosti. Smjena vlasti, usporediva sa smjenom dana i noći, pokazuje da je sve u Božijim rukama i da se moć ljudima na Zemlji daje i oduzima po Njegovoj volji. Kur'an ne odbacuje vlast čovjeka, već je uzdiže na nivo odgovornosti i služenja pravednosti. Ona je ispravna samo ako se temelji na bogobojažnosti, znanju i etičkom integritetu. Prema tome, istinska moć ne ogleda se u vladanju drugima, nego u vladanju sobom i očuvanju moralnog dostojanstva pred Bogom i ljudima.

⁷ Vrlo važna dimenzija razumijevanja vlasti u islamu jeste razlikovanje duhovne i političke vlasti. Duhovna vlast (vlast znanja, morala i upute) uvijek pripada onima koji posjeduju spoznaju,

bogobojažnost i mudrost – onima koje Kur'an naziva *ulul-emr* u značenju *ljudi od znanja i autoriteta duha*. Oni odgovaraju duhu Objave i nose odgovornost za tumačenje, usmjeravanje i čuvanje vjere.

Politička vlast, s druge strane, odnosi se na upravljanje društvom, donošenje odluka i uspostavljanje reda, ali ona ne mora uvijek biti u rukama onih koji imaju i duhovni autoritet.

Literatura

- Duraković, E. (2004). *Kur'an s prijevodom*. Sarajevo: CNS.
 Duraković, E. (2023). *Tekst i kontekst*. Sarajevo: CNS.
 El-Bejdavi (2000). *Envar et-tenzil ve esrar et-te'vil*. Bejrut: Dar er-Rušd.

- El-Kurtubi (1996). *El-Džami' li ahkam el-Kur'an*. Kairo: Dar el-Hadis.
 Er-Rāgib el-Isfahāni (1997). *Mufredāt elfāz al-Qur'an*. Bejrut: Dār el-Ma'rifa.
 Er-Razi (n.d.). *Mefatih el-Gajb*. Bejrut: Dar Ihjan et-Turas el-Arebi.

- Ez-Zamahšeri (2005). *Tefsir el-Keššaf*. Bejrut: Dar el-Ma'arif.
 Ibn Džuzejj (2014). *Olakšani komentar Kur'ana*. Sarajevo: Libris.
 Ibn Kesir (1996). *Tefsir el-Kur'an el-Azim*. Kuvajt: Džam'ia ihja et-turas el-islami.

Muhammed Asad (1999). *Poruka Kur'ana*. Sarajevo: El-Kalem.
 Muhammed Abdel Haleem (2024a). *Istraživanje Kur'ana: kontekst i utjecaj*. Sarajevo: Kupola.

Muhammed Abdel Haleem (2024b). *Razumijevanje Kur'ana: teme i stil*. Sarajevo: Kupola.
 Muftić, T. (2017). *Arapsko-bosanski rječnik*. Sarajevo: El-Kalem.

الموجز
 القرآن وظاهرة الملك
 رفعت شاهينوفيتش

يناقش المقال مفهوم الملك في القرآن الكريم، مع التركيز على الآيتين 26-27 في سورة آل عمران. وتحليل تفاسير القرآن التقليدية والسياق الاجتماعي، يُبين المقال أن الملك في الفكر الإسلامي ذو بُعدين: بُعد عقدي يؤكد قدرة الله المطلقة، وبُعد أخلاقي يُطالب الإنسان بالمسؤولية والاعتدال والتقوى. ويُولي المقال اهتماماً خاصاً بمفهوم الطاعة وأولي الأمر، في القرآن الكريم، اللذين لا يُفسَّران على أنهما طاعة عمياء، بل بأنهما قبول واع ومؤسس أخلاقياً للسلطة وقائم على العدل والعلم. ويخلص المقال إلى أن السلطة البشرية نسبية وعابرة، وأن شرعيتها الحقيقية تنبع من خدمة الصالح العام والحفاظ على النظام الرباني في المجتمع.

الكلمات المفتاحية: القرآن، الملك، القدرة الإلهية، المرجعية الأخلاقية، المسؤولية، الطاعة، أولو الأمر.

Abstract
 THE QUR'AN AND
 THE PHENOMENON OF POWER
 Rifet Šahinović

This paper examines the concept of power (*mulk*) in the light of Qur'anic teaching, with particular reference to verses from Surah Āl 'Imrān (26–27). Through an analysis of classical tafsīr commentaries and the socio-historical context, the study shows that power in Islamic thought has a dual dimension: a theological one – which affirms God's absolute sovereignty – and an ethical one – which requires human responsibility, moderation, and God-consciousness. Special attention is given to the Qur'anic concepts of *īṭā'a* (obedience) and *ulū al-amr* (authority), which are not understood as blind obedience, but rather as a conscious and morally grounded acceptance of authority based on justice and knowledge. The paper concludes that all human power is relative and transient, and that its true legitimacy derives from serving the common good and preserving the Divine order in society.

Keywords: Qur'an, power (*mulk*), divine power, moral authority, responsibility, *īṭā'a*, *ulū al-amr*